

XALQ TA'LIMI

ISSN 2181-7839

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

Muassis:

O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi

PUBLIC EDUCATION

SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL
MINISTRY OF PUBLIC EDUCATION OF THE
REPUBLIC OF UZBEKISTAN

2021

5-son
(maxsus)

Jurnal 1918-yil dekabr oyidan chiqa boshlagan
O'zMAA tomonidan 2013-yil 4-martda qaytadan ro'yxatga olinib, 0104-raqamli guvohnoma berilgan.

TOSHKENT

TAHRIRIYAT

- 4** Sog'lom turmush tarzi – farovon hayot asosi ekanligini targ'ib qilish dolzarb ijtimoiy-pedagogik muammo

TA'LIM VA TARBIYA NAZARIYASI

- T. Achilov 6** Pedagogik ta'lim innovatsion klaster yondashuvida o'zaro hamkorlikning didaktik imkoniyatlari
- A. Abdulaxatov 10** Kurash orqali talabalarga milliy va umuminsoniy qadriyatlarini singdirishning ilmiy-nazariy asoslari
- A. Tursunov 13** Tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda chaqiriqqacha harbiy ta'lim o'qituvchilarining pedagogik imkoniyatlari
- A. Abdulaxatov, B. Muxtorov 16** Talaba-yoshlarda kurash sport turini tatbiq etish ma'naviy-axloqiy tarbiya vositasi sifatida
- A. Shadiyev 20** Bolalar va o'smirlar bilan o'tkaziladigan yengil atletika mashg'ulotlarining ilmiy-amaliy ahamiyati
- M. Shermatov 24** Umumiy o'rta ta'lim maktablari o'quv dasturida voleybol darsining ahamiyati
- J. Shukurllayev 28** Voleybol sport turi vositasida maktab o'quvchilarida jismoniy sifatlarini rivojlantirishda akmeologik yondashuvning didaktik imkoniyatlari
- J. Xudoyberganov 31** Ta'lim muassasalarida o'quvchilar jismoniy tarbiyasining amaliy ahamiyati

TA'LIM VA TARBIYA METODIKASI

- F. Nurmatov 34** Harakatli o'yinlar bola tarbiyasining asosiy usuli sifatida
- U. Zokirov 38** Umumiy o'rta ta'lim maktablarida jismoniy tarbiyada sinfdan tashqari ishlarni tashkil etishning shakllari
- A. Yusupbayeva 42** Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy rivojlanishida harakatli o'yinlarni tashkil etish usullari
- R. Atajanova 46** Ishchi daftarning boshlang'ich sinf o'quvchilari ijodiy qobiliyatini shakllantirishdagi o'rni
- B. Ko'kiyev 49** Yordamchi proyeksiyalash usulida pozitsion masalalarni yechishning metodik qulayligi

TA'LIM SIFATI: MAZMUN VA MOHIYAT

- S. Xabibullayev 53** Umumiy o'rta ta'lim maktablarida sport o'yinlari futbol bo'yicha musobaqalarni tashkil etishning ahamiyati
- J. Shukurllayev 57** Klaster yondashuv asosida voleybolchilarning jismoniy ko'rsatkichlarini rivojlantirish
- A. Sultonov 60** Belbog'li kurash qoidalarining xususiyatlari
- V. Karayev 63** Kompetensiyalarning innovatsion ta'lim klasteridagi ahamiyati
- D. Umaraliyeva 66** Sportchilarda dispanser nazoratini tashkil etishning xususiyatlari

MILLIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI

- I. Marasulova, N. Boymurotov 69** O'zbekiston me'moriy yodgorliklarida naqsh bezaklarining ahamiyati
- S. Sobirov 73** Talaba-yoshlarning mafkuraviy immunitetini mustahkamlash, ularda yuksak axloq, kasbga sadoqat kabi insoniy fazilatlarini shakllantirishda tasviriy san'atning o'rni

TA'LIM VA TARBIYA FIDOYILARI

- B. Baymetov 76** El sevgan ijodkor rassom, maktab yaratgan mehribon ustoz
- S. Ataxanova 80** Chizma geometriya va chizmachilik fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar
- M. Achilova 84** Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning tasviriy faoliyatda ijodkorligini rivojlantirish
- E. Achilova 88** O'tkir Hoshimov asarlarida badiiy psixologizm muammosi

ILM, MA'RIFAT VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR

- X. Muratov 92** Mustaqil ta'limni tashkil etish va boshqarishda elektron ta'lim resurslari hamda multimediali o'qitish vositalaridan foydalanishning dolzarbligi
- U. Zokirov 97** Oliy pedagogik ta'lim magistrlarida axborot-kommunikativ kompetentlikni rivojlantirish usullari
- Sh. Jo'rayev 101** Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik fani o'qituvchilarining pedagogik qobiliyatlarini rivojlantirish

ТЕОРИЯ В ОБРАЗОВАНИИ

- T. Ачилов 105** Кластеризация методических задач учебной дисциплины "Физическая культура" в высшем образовании
- И. Чориев 109** Педагогическое проектирование кластерного подхода в системе повышения квалификации
- P. Маматкулов 112** Научно-теоретические основы развития физической культуры студентов высших учебных заведений кластерным методом
- B. Караев 115** Развитие профессиональной компетентности преподавателей школы на основе кластерного подхода

МЕТОДИКА ОБРАЗОВАНИЯ

- A. Султонов 118** Значение кластерного метода в развитии физической культуры детей школьного возраста
- T. Зуфаров 121** Методика развитие координационных способностей у детей младшего школьного возраста
- C. Хабибуллаев 126** Совершенствование педагогических механизмов обучения правилам спортивных игр на уроках физической культуры
- A. Жумаев 131** Методика специальной физической подготовки студентов по волейболу в соревновательном периоде методом кластера
- T. Зуфаров 135** Общепедагогические методы используемые на уроке физического воспитания в школе

ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ

- И. Чориев 139** Андрагогический подход к педагогическим проектированиям в системе переподготовки и повышения квалификации

Jo'rabek SHUKURLLAYEV,

Chirchiq davlat pedagogika instituti, "Jismoniy madaniyat" kafedrası o'qituvchisi

KLASTER YONDASHUV ASOSIDA VOLEYBOLCHILARNING JISMONIY KO'RSATKICHLARINI RIVOJLANTIRISH

Annotatsiya

Mazkur maqolada jismoniy tarbiya darslari va sinfdan tashqari mashg'ulotlarda umumta'lim maktablari o'quvchilari orasidan iste'dodli yoshlarni voleybol sport turiga tanlab olish yuzasidan ko'rsatma va takliflar keltirilgan.

Kalit so'zlar. Jismoniy tarbiya, o'quvchi, saralash, usul, vaqt, sinf, yosh, sport, voleybol, rivojlanish, tanlash, mashg'ulot, natija, sifat.

В этой статье представлены рекомендации и предложения о том, как отобрать талантливых молодых людей для занятий волейболом из числа учащихся старших классов на уроках физкультуры и внеклассных мероприятиях.

Ключевые слова. Физическое воспитание, ученик, отбор, метод, время, класс, возраст, спорт, волейбол, развывает, тренировка, результат, качества.

In this article, the suggestions to select the talented students to volleyball game among the secondary school children were presented.

Key words. Physical education, pupil, selection, time, class, age, sport, volleyball, development, choose, the result of training.

Pedagogik ta'lim innovatsion klaster tizimi aynan ta'limda tayanch kompetensiyalarni shakllantirish asnosida zamon talabidagi komponent kadrlarni tayyorlashni ko'zda tutadi. O'qituvchilarda tayanch va fanga oid kompetensiyalar ta'lim jarayonida shakllanadi. Ta'lim-tarbiya jarayonining samarali tashkil etilishi hamda sifati, biz pedagog xodimlarning mehnat faoliyatimiz davomidagi mas'uliyat va majburiyatlarni qay darajada bajarishimizga bog'liq.

Yosh sportchilarni sportning o'yin turlariga tanlash va mo'ljallashtirishda, ma'lumki, maktablarda jismoniy tarbiya darslari asos bo'lib xizmat qiladi va yangi samarali uslublardan foydalanishni taqozo etadi.

Hozirgi kunda yoshlarga oid davlat siyosatini takomillashtirishda ularni jismonan sog'lom, ruhiy va intellektual rivojlangan, mustaqil fikrlaydigan, qat'iy hayotiy nuqtayi nazariga ega, vatanga sodiq yoshlarni tarbiyalash, demokratik islohotlarni chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish jarayonida ularning ijtimoiy faolligini oshirish yosh avlodning ijodiy va intellektual salohiyatini qo'llab-quvvatlash hamda amalga oshirish, bolalar va yoshlar o'rtasida sog'lom turmush tarzini shakllantirish, ularni jismoniy tarbiya va sportga keng jalb etish belgilab qo'yilgan. Mustaqil Davlatimiz tomonidan "Ta'lim to'g'risidagi qonun" va O'zbekiston Respublikasi birinchi prezidenti I.A. Karimov tomonidan 24.10.2004-y. da "O'zbekiston bolalar sportini rivojlantirish fondini tashkil etish to'g'risida"gi qarori qabul qilinishi bilan turli geografik va ekologik sharoitlarda yashovchi bolalar va o'smirlarni jismoniy rivojlanishini o'rganish dolzarb ahamiyat kasb etib kelmoqda.

O'zbekiston Respublikasi prezidenti Shavkat Mirziyoyev tashabbusi bilan 2019-yilni "Ilm ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish" yili deb e'lon qilingan edi. Prezident Shavkat Mirziyoyevning farmon va farmoyishlarida sportga qobiliyatli bolalarni jismoniy mashg'ulotlar va sportga jalb etish, shuningdek, ularni saralab olishning zamonaviy uslublarini ishlab chiqish va hayotga tatbiq etishga mo'ljallangan fundamental va amaliy izlanishlarni amalga oshirish lozim.

Ma'lumki, sport iqtidori tashxisi hali o'z takomillashuvidan juda uzoqdadir. Ayni vaqtda, sport kurashlarida raqobatning oshib borish tendensiyalarini tavsiflovchi, sportni rivojlantirish zamonaviy bosqichlari, ilm-fan oldiga kelgusida sportchilarni tanlash va ularning tayyorgarligini baholash uslubiyatlari samaradorligini oshirish zaruriyati to'g'risidagi savollarni keskin qo'yimoqda.

Zamonaviy talablar darajasidagi yuqori sport natijalariga erishish va shug'ullanish istagidagi har bir bola uchun faoliyatida maqsadga intilish, mehnatsevarlik, qat'iyat va matonatni muntazam tarbiyalash bilan uyg'unlashib, yuqori natijalarga erishishga jismoniy tarbiya darslarida sifatli bilim, ko'nikma va malakalarni puxta egallashiga bog'liqdir.

Iste'dodli yosh sport zaxiralarni tayyorlash masalasida kichik yoki katta muammo tushunchalari bo'lmasligi darkor. Ko'zga ko'rinmaydigan eng kichik muammolar ham sekin-asta yig'ilib, katta muammoga muhtalo qiladi. Shuning uchun avvalambor, jismoniy tarbiya darslarida o'quvchilarni jismoniy va funksional jihatdan har tomonlama me'yorlangan mashg'ulotlar asosida o'tilmog'i lozim. Faqat yetarli energetik zaxiraga ega jismoniy va funksional potensial sport mahoratini yengillik bilan o'zlashtirish imkoniyatlarini yaratadi.

Vizual kuzatuvlar va holisona suhbatlar shundan darak beradiki, sport to'garaklari va umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'tkazilayotgan mashg'ulotlarga aksariyat bir tomonlama prinsipda yondashiladi, ayniqsa, sport ko'nikmalariga dastlabki o'rgatish jarayonida qo'llanilayotgan jismoniy yoki texnik-taktik mashqlar uzviyligi, serqirraligi va mutanosibligi ta'minlanmasligi ko'zga tashlanadi. Ma'lumki, bir xil turdagi katta hajmli va o'ta shiddatli mashqlar bilan shug'ullanuvchilar yoshi, jinsi va imkoniyatlariga qaramay zo'rma-zo'raki qo'llayverish oxir-oqibat psixofunksional organlarga salbiy ta'sir ko'rsatadi, natijada, chuqur toliqish, zo'riqish holatlari yuzaga keladi. Bolalarda sportga bo'lgan motivatsiya, qiziqish so'na boshlaydi, shu sabab bunday bolalar sportni tark etishi mumkin. Ushbu masalaning yana bir muhim joyi shundaki, agar dastlabki o'rgatish jarayonida jismoniy va texnik-taktik mashqlarning o'zaro uzviyligi ta'minlanmasa, salomatlik ham, qaddi-qomat ham, mahorat ham garmonik tartibda shakllanmaydi.

Klaster so'zi bog'lam ma'nosini anglatadi. O'qitish jarayonidagi amalga oshiriladigan – bu metod puxta o'ylangan strategiya bo'lib undan o'quvchilar bilan yakka tartibda yoki guruh asosida tashkil etiladigan mashg'ulotlar jarayonida foydalanish mumkin.

Jismoniy tarbiya darslarida klaster yondashuv asosida voleybolchilarda jismoniy ko'rsatkichlarni rivojlantirish voleybol sport turini samarali o'rgatish uchun quyidagi vazifalarni amalga oshirish lozim:

- harakatli o'yinlar ichidan voleybol sport turiga yaqin va mos bo'lgan o'yinlar tizimini shakllantirish hamda voleybol xususiyatlariga moslashtirish;
- yordamchi va maxsus mashqlari orqali o'quvchilarning jismoniy rivojlanganliklari va texnik-taktik tayyorgarliklari darajasiga ta'sirini aniqlash;
- o'quvchilarni jismoniy tarbiya darslarida voleybol sport turiga yo'naltirishda harakatli o'yinlarni yosh xususiyatlariga moslashtirish va samaradorligini o'rganish;
- dars jarayonida o'quvchilarni klaster tizimidan foydalangan holda boshqa sport turlari bilan bog'lab voleybol mashg'ulotiga moyilligi, chidamliligi, fikrlash doirasi va

qiziqishini oshirish.

Harakatli o'yinlar jismoniy mashqlari birinchi navbatda, asosiy harakatlar tarkibi bo'yicha turlarga ajratiladi. Masalan: To'pni o'yinga kiritishga yo'naltirilgan harakatli o'yinlar: "Ovchilar va o'rdaklar", "To'p otish", "To'p sardorga" va hokazo. Harakatli o'yinlarni turli xil usullarda qo'llash mumkin. Bu esa kimning qay darajada moslashuvchanligi va harakatlarning tezda o'zlashtirilishlari oqibatida o'quvchilarga tez va aniq o'rgatishga imkon yaratadi. Shuning uchun maktab jismoniy tarbiya darslarida ayniqsa, 5-6-sinf o'quvchilariga klaster usulidan foydalanib boshqa sport turlari bilan bog'lab foydalanarsak tezda maqsadga erishishga sazavor bo'lamiz. Shu bilan birga o'quvchilarga voleybol sport turini o'rgatishda ularning jismoniy tayyorgarlik darajasi va ularning bo'yi balandliklari eng katta ahamiyat kasb etadi. Dars jarayonlarida, o'quv-mashq ishlarini klaster tizimida olib borish xususiyatlari vosita va metodlarini tanlashda ularning yosh xususiyatlarini hisobga olish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, umumiy o'rta ta'lim maktablarining ta'lim va tarbiya jarayoniga ayniqsa, jismoniy tarbiya darslarini o'qitishning klaster usulini joriy etish monitoringini tizimli yo'lga qo'yish kutilgan samarasini beradi. O'quvchilarga jismoniy tarbiya darslarida voleybol sport turini o'rgatishda voleybol xususiyatlarini hisobga olib, tanlab olingan bu kabi harakatli o'yinlar, yordamchi mashqlar va maxsus mashqlardan foydalanilganda shug'ullanuvchilarning jismoniy tayyorgarliklari ancha yaxshilanishi bilan bir qatorda shaxsning har tomonlama rivojlanishi, sog'ligi, mashqlarga moslashishi, tezlanishi va ish bajarish qobiliyatini oshirishga katta ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. *Jismoniy tarbiya va sport jurnali. 2018-yil.*
2. *Shukurllayev J.M. 7-14 yoshli maktab o'quvchilari ichidan voleybol sport turiga tanlab olish metodikasini takomillashtirish. TDPU magistrlik dissertatsiyasi. 2020-yil.*
3. *Pavlov Sh.K, Abduraxmonov F.A. Подготовка гандболистов. – Т.: Уз GIFK, 2006.*
4. *Shukurllayev J.M. 7-14 yoshli maktab o'quvchilarini voleybol sport turiga tanlab olishning metodik xususiyatlari. "Mug'allim hem uzliksiz bilimlendiri" 2-son. 2019-yil. Nekis.sh. B.153-156*
5. *Shukurllayev J.M. O'quvchi yoshlarni voleybol sport turiga tanlab olishning metodik xususiyatlari. ACADEMIC RESEARCH in EDUCATIONAL SCIENCES. №.1. 2020, 2-oktabr.*
6. *Shukurllayev J.M. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini voleybol sport turiga saralab olish usullarini takomillashtirish. "Boshlang'ich ta'limni kompetensiyaviy tashkil etish: nazariya va amaliyot" mavzusidagi onlayn xalqaro ilmiy-nazariy anjuman. 2020-yil 28-aprel.*

Bosh muharrir:

Mahmudov Sarvar Yuldashevich

Bosh muharrir o'rinbosari v.v.b:

Umaraliyeva Muhayyo Abdugaparovna

Mas'ul kotib:

Suyarova Lutfiya Muhiddinovna

Bosh dizayner – badiiy muharrir:

Mamasoliyev Akbarali Hamzayevich

Tahrir hay'ati:

Sherzod SHERMATOV, Risboy JO'RAYEV, Komiljon MUQIMOV, Ulug'bek INOYATOV, G'ayrat SHOUMAROV, Maqsudjon YULDASHEV, Oynisa MUSURMONOVA, Lola MO'MINOVA, Dilyara SHARIPOVA, Barno ABDULLAYEVA, Rohatoy SAFAROVA, Xolboy IBRAGIMOV, Ravil IS'YANOV, Mirodiljon BARATOV, Sharibboy ERGASHEV. Yashin ISMANDIYAROV, Muhabbat MIRSALIYEVA, Bahodir MA'MUROV, Shukurullo MARDONOV, Ulfat MAHKAMOV.

Jamoatchilik kengashi:

Dilshod KENJAYEV, Sobitxon TURG'UNOV, Nargiza RAXMANKULOVA, Abduhalim MAHMUDOV, Kamola RISKULOVA, Feruza QODIROVA, Islom ZOKIROV, Ravshan ABDUXAIROV.

Jurnalning ushbu sonini nashrga tayyorlashda tahririyat hamda mualliflar bilan bevosita ishlagan shuningdek, maqolalarni tahrir qilish ishlarida ekspert – retsenzent sifatida faoliyat ko'rsatgan Chirchiq davlat pedagogika instituti, "Sport va chaqiriqqacha harbiy ta'lim" fakulteti dekani Telman Sa'dullayevich Achilovga minnaddorchilik bildiramiz.

Tahririyat manzili:

Toshkent shahar Shayhontoxur tumani Navoiy ko'chasi, 30-uy.

E-mail: xalq_talimi@xtv.uz Tel: (0 371) 231-16-51, Faks: 231-16-52

Jurnalga yuborilgan maqolalarga javob qaytarilmaydi, jurnalda e'lon qilingan maqolalardan olingan matnlar "Xalq ta'limi" ilmiy-metodik jurnalidan olindi, deb ko'rsatilishi shart.

Jurnal 2015-yil 20-martdagi 214/2-sonli qarori bilan OAK ilmiy nashrlari ro'yxatiga kiritilgan.

"TAFAKKUR NASHRIYOTI" MCHJ bosmaxonasida chop etildi.

Toshkent shahri, Shayhontoxur tumani, Navoiy ko'chasi, 30-uy

Bosishga ruxsat etildi: __.__.____-y. Qog'oz bichimi 70x100 1/16. Ofset bosma usuli.

Shartli b.t. 12,0. Adadi ____ nusxa. – buyurtma.

Bahosi kelishilgan narxda.

Ushbu songa mas'ul – Qarshiboyeva Hilola Murtazayevna

© "Xalq ta'limi" jurnali, 2021.